

Zalecenia dla osób sprawujących nadzór nad realizacją praw i obowiązków opiekuna tymczasowego¹

1. Ryzyko handlu ludźmi

Małoletni, pozostający pod opieką opiekuna tymczasowego, może być narażony na zagrożenia. Mogą one przyjąć formę wykorzystania takiego jak wykorzystanie seksualne (prostytucja, pornografia, turystyka seksualna), zmuszanie do pracy, zmuszanie do żebractwa, wyłudzenie świadczeń socjalnych, zmuszanie do działalności przestępczej czy komercyjna adopcja. Powyższe mogą stanowić handel ludźmi.²

Aby można było zjawisko uznać za handel ludźmi, muszą zajść 3 z niżej wymienionych elementów - w przypadku osoby dorosłej i **dwa** – w przypadku osoby małoletniej.

Elementy HL	Protokół z Palermo	Dorosły	Dziecko
Działanie (co)	Rekrutacja, werbunek, transportowanie, przemieszczanie, przetrzymywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób.	✓	✓
Sposób (jak)	Groźby, użycie siły lub innej formy przymusu, uprowadzenie, oszustwo, wprowadzenie w błąd, nadużycie lub wykorzystanie władzy/stosunku zależności lub stanu bezradności, udzielenie albo przyjęcie korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy od osoby sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą	✓	✗
Cel (dlaczego)	Wykorzystanie	✓	✓

¹ Prewencyjne narzędzie pomocnicze dla pracowników ośrodków pomocy społecznej i centrum usług społecznych w Polsce, sprawujących nadzór nad realizacją praw i obowiązków opiekuna tymczasowego, o którym mowa w art. 25 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa [Dz. U. z 2022 r. poz. 583, 682, 683, 684, 830, 930, 1002, 1087],], a także podmiotów działających w obszarze pieczy zastępczej w powiatach oraz Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich, opracowano w ramach prac grupy do spraw wsparcia ofiar handlu ludźmi działającej w ramach Zespołu do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi przy Ministrze Spraw Wewnętrznych i Administracji w Polsce.

² W przypadku małoletnich, handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka lub w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy.

2. Okoliczności i sygnały, na które należy zwrócić uwagę, mogące świadczyć o zagrożeniu, wykorzystaniu lub handlu ludźmi:

Należy pamiętać, że poniższe indywidualne oznaki nie muszą oznaczać, że mamy do czynienia z handlem ludźmi. Każdy czynnik powinien być rozpatrywany w kontekście, w zestawieniu ze współistniejącymi oznakami oraz z wiedzą na temat środowiska i historii sprawy oraz znanych zagrożeń i/lub tendencji w zakresie handlu ludźmi.

- nieuzasadniony niepokój, agresja, brak współpracy w zachowaniu małoletniego;
- niewytłumaczalna ospałość, senność, mogąca świadczyć o skrajnym wyczerpaniu, depresji, wycofaniu;
- objawy nadużywania substancji, odurzenia, od podniecenia, pobudzenia, nadpobudliwości, powtarzających się zachowań, do całkowitego letargu, upośledzenia komunikacji, senności;
- małoletni czuje się niekomfortowo w obecności osoby mu/jej towarzyszącej;
- towarzyszący małoletniemu dorosły zdradza oznaki zaniepokojenia i/lub nerwowości;
- zachowanie małoletniego jest kontrolowane przez jego opiekunów (np. małoletniemu nie pozwala się samodzielnie odpowiadać na pytania, opiekunowie odpowiadają za niego, małoletni recytuje „wyuczoną” formułkę, wstydzi się lub obawia podawania informacji na temat tego co robi, gdzie mieszka);
- małoletni nie realizuje obowiązku szkolnego albo go zaniedbuje;
- małoletni wykonuje/wykonywał pracę, w której może/mógł być wykorzystywany (ciężkie warunki, brak wynagrodzenia);
- dynamika między małoletnim a opiekunami/członkami/bliskimi rodziny opiekunów wydaje się niezgodna z ogólnymi normami kulturowymi (odbiegająca od normy w relacji dziecko-opiekun, np. relacja romantyczna, relacja zależności (w obie strony));
- małoletni jest obciążony dużą ilością obowiązków (np. opieką nad biologicznymi dziećmi opiekunów/starszymi członkami rodziny, dbaniem o dom, itp.);
- małoletni ma na ciele ślady, mogące świadczyć o tym, że doznawał lub doznaje przemocy fizycznej;
- na ciele małoletniego wytatuowano znaki, mające wskazywać, że jest czyjąś własnością;
- wygląd małoletniego wskazuje na zaniedbanie np. na niedożywienie, brak higieny, symptomy chorobowe, widoczne osłabienie itp.;
- małoletni nie posiada telefonu lub innego narzędzia komunikacji lub innej możliwości swobodnego komunikowania się na odległość;
- małoletni nie ma możliwości kontaktu z otoczeniem zewnętrznym np. z rodziną/osobami bliskimi w kraju pochodzenia oraz z rówieśnikami itp.;
- małoletni nie jest ubrany adekwatnie do wieku, wzrostu, postury i warunków atmosferycznych (np. ma bardzo mało elementów garderoby; ma ubrania, które kojarzą się głównie z pracą w seks biznesie);
- małoletni nie posiada własnego miejsca na rzeczy prywatne, w tym stałego miejsca do spania i wypoczynku.

3. Co powinien zrobić pracownik:

- postaraj się o spotkanie w warunkach zapewniających komfort psychiczny małoletniemu (w przypadku podejrzenia co do zaistnienia okoliczności wykorzystania postaraj się o odrębne pomieszczenie do rozmowy)³, zachowaj przyjazny i swobodny ton, postaraj się nawiązać pozytywną relację i wzbudzić zaufanie małoletniego;
- nie konfrontuj małoletniego z opiekunami - należy go z nimi rozdzielić i zapewnić logiczny, wiarygodny powód do rozmowy z małoletnim w odosobnieniu w taki sposób, aby opiekunowie nie poczuli się zaalarmowani (np. rutynowa kontrola stanu zdrowia, standardowa konsultacja);
- zwróć uwagę na układ miejsc siedzących - czy są dwa naprzeciwko jednego, czy są zwrócone plecami do drzwi, czy jesteście zamknięci, czy macie swobodę ruchu;
- poinformuj o wywiadzie:
 - małoletni może go przerwać w każdej chwili
 - zachowasz usłyszane informacje w tajemnicy, chyba, że istnieje powód prawny, dla którego musisz ujawnić to, co powie (np. inne dzieci są teraz krzywdzone);
- używaj języka zrozumiałego dla małoletniego (tj. stosownego do wieku, poziomu rozwoju), w przypadku trudności w porozumieniu w języku polskim skontaktuj się z nr tel. 800 100 100; tłumaczem nie powinien być opiekun tymczasowy;
- zadawaj otwarte pytania dając małoletniemu czas do namysłu, staraj się mówić powoli i wyraźnie;
- bądź wyczulony na oznaki stresu, takie jak mimika twarzy, gesty czy mowa ciała;
- nie oczekuj ani nie wymuszaj natychmiastowego ujawnienia (sytuacji zagrożenia/wykorzystania/handlu ludźmi);
- rozmawiaj z małoletnim w przyjazny sposób i w przyjaznym otoczeniu; bądź otwarty i szczery, mów wyraźnie;
- zapewnij małoletniego, że twoim celem jest jego dobre samopoczucie, bezpieczeństwo i ochrona;
- zapewnij przerwy na wodę, toaletę lub odpoczynek i reaguj w razie potrzeby na specjalne potrzeby lub specyficzne prośby;
- unikaj przyjmowania założeń dotyczących tego, co myśli małoletni;
- sprawdź, czy małoletni zrozumiał, poproś by powiedział, co zrozumiał;
- pytaj małoletniego, czy ma jakieś pytania i odpowiadaj na nie;
- nie reaguj silnie (negatywnie lub pozytywnie) na komentarze małoletniego, nawet jeśli masz na myśli jego wsparcie - zachowaj spokój i opanowanie;
- przekaz małoletniemu informacje o jego/jej prawach i dostępnych formach ochrony i opieki; podaj numer telefonu, pod którym może uzyskać pomoc i/lub przekaz małoletniemu materiały informacyjne;
- nie próbuj rozwiązywać zidentyfikowanych problemów na własną rękę; nie podejmuj własnych działań śledczych (chyba, że jest to w zakresie twoich obowiązków);
- wezwij pomoc lekarską w przypadku podejrzenia, że małoletni może być pod wpływem środków psychoaktywnych - pomoc medyczna musi zostać udokumentowana.

³ Po uzyskaniu zgody opiekuna tymczasowego

4. Skontaktuj się z ekspertem

Przed rozpoczęciem rozmowy należy przygotować plan na wypadek, gdyby dziecko ujawniło bezpośrednie zagrożenie lub chęć ucieczki. Należy podjąć kroki w celu ochrony dziecka w bezpiecznym miejscu, zaalarmowania zagrożonych członków rodziny lub współpracowników, jeśli możliwy jest odwet lub groźby oraz usunięcia sprawcy z najbliższego otoczenia, zapewnienia bezpieczeństwa innym pracownikom i skontaktowania się z władzami.

Przed skontaktowaniem się z władzami, ważne jest, aby wiedzieć, jakie mogą być ich możliwości i ograniczenia. Przykładowo: władze mogą nie być w stanie zatrzymać osoby bez dowodów agresji lub przestępstwa. Koncepte takie jak zakaz zbliżania się wymagają zazwyczaj przejścia przez proces sądowy. Należy również pamiętać, że niektóre organy ścigania mogą nie być zaznajomione z koncepcjami dotyczącymi przeciwdziałania handlowi ludźmi i mogą najpierw uznać ofiarę za przestępcę - należy być przygotowanym na to, że będzie się bronić w jej imieniu i żądać odpowiedniej ochrony.

Eksperci:

Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi tel. **22 628 01 20**

Fundacja Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu LaStrada tel. **22 628 99 99**

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę tel. **800 100 100**

Fundacja LightHouse tel. **881 22 33 33**

Najbliższa jednostka Policji

Najbliższa jednostka Straży Granicznej

Magnolia - (zgłaszanie dzieci zaginionych) <http://magnolia.org.ua/uk>,
magnolia@magnolia.org.ua, tel. **+38 0-800-50-40-42**

**W przypadku bezpośredniego zagrożenia skontaktuj się
z numerem alarmowym 112**